

PROMJENA BROJA STANOVNIKA KARLOVAČKE ŽUPANIJE OD 1857. DO 2001. GODINE

Ivo TURK
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
UDK: 314(497.5-35 Karlovac)"1857/2001"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 7. 2. 2007.

Karlovačka županija ubraja se u negativan pol demografskog i ekonomskog razvoja Hrvatske. Negativni demografski procesi u promatranoj županiji prisutni su vrlo dugo. Spomenuti su se procesi postupno pojačavali od početka 1970-ih godina, a najnegativnija obilježja poprimili su nakon 1991. godine. Glavni demografski proces koji karakterizira promatrani prostor jest depopulacija. Stoga je u ovom radu istražena promjena broja stanovnika prema svim dosadašnjim popisima, kako bi se utvrdio njezin intenzitet kroz pojedina razdoblja. Popisna promjena broja stanovnika najtočniji je pokazatelj demografske dinamike u nekom prostoru. Uzroci negativnoga demografskog stanja ponajprije se povezuju s lošim ekonomskim prilikama, koje su rezultat dugogodišnjeg izostanka planiranih ulaganja u ovaj prostor. U najnovijem je razdoblju posebno naglašen Domovinski rat, koji je dodatno pogoršao već ionako loša demografska obilježja. Projekcija stanovništva do 2021. godine upućuje na nastavak negativnih obilježja i procesa u demografskom razvoju županije. Za izlazak iz sadašnje situacije treba osmisliti sustavne poticajne mjere za demografski oporavak i ekonomski razvoj, koje moraju poticati sve razine vlasti. Takve mjere treba najprije početi provoditi u ruralnim prometno izoliranim dijelovima županije i na prostorima koji su u Domovinskom ratu bili izloženi izravnim ratnim razaranja.

Ključne riječi: Karlovačka županija, stanovništvo, depopulacija, emigracija, prometna izoliranost, Domovinski rat

✉ Ivo Turk, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Marulićev trg 19/1, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Ivo.Turk@pilar.hr

UVOD

Ukupno kretanje stanovništva posljedica je prirodnoga kretanja i jednog oblika prostorne pokretljivosti (konačne migracije). Prema tome, prirodno kretanje i migracija temeljne su odrednice razvitka stanovništva neke zemlje ili kraja. Podjela na prirodno i mehaničko kretanje nužna je zbog potrebe razlikovanja dvaju procesa, različitih i s obzirom na njihove odrednice i s obzirom na posljedice za cjelokupan demografski razvitak neke populacije (Nejašmić, 2005.).

U razdoblju od prvoga modernog (suvremenog) popisa stanovništva,¹ koji je proveden 1857. godine, do zadnjega iz 2001. godine, Karlovačka županija doživjela je znatne demografske promjene. Te su promjene rezultat djelovanja niza (uglavnom negativnih) čimbenika, od kojih su neki naslijeđeni iz prošlosti, a neki recentni.

Karlovačka županija nalazi se dijelom u Središnjoj, a dijelom u Gorskoj Hrvatskoj. Administrativno joj je središte Karlovac, a površina joj iznosi 3622 km², što je svrstava među veće hrvatske županije (6,41% ukupnoga kopnenog teritorija Hrvatske). Spomenuta županija graniči sa četiri druge hrvatske županije (Zagrebačkom, Sisačko-moslavačkom, Primorsko-goranskom i Ličko-senjskom) i dvije susjedne države (Bosnom i Hercegovinom te Slovenijom). Promatrani prostor obuhvaća 5 gradova izdvojenih upravnim putem (Karlovac, Duga Resa, Ogulin, Ozalj i Slunj) i 17 općina (Barilović, Bosiljevo, Cetinograd, Draganić, Generalski Stol, Josipdol, Kamanje, Krnjak, Lasinja, Netretić, Plaški, Rakovica, Ribnik, Saborsko, Tounj, Vojnić i Žakanje). Županija ukupno broji 649 naselja.²

Prirodno-geografski čimbenici zamjetno su utjecali u povijesti na razvoj naseljenosti u Karlovačkoj županiji. To se ponajprije odnosi na krški reljef,³ koji je vidljiv na najvećem dijelu teritorija promatrane županije i koji je tijekom povijesti bio značajna zapreka ujednačenom demografskom razvoju. Današnja disperzna struktura naselja izravna je posljedica raščlanjenoga krškog reljefa s velikom koncentracijom ponikava.

Najvažnija odlika geografskoga položaja Karlovačke županije jest uloga mosta u prometnom povezivanju Hrvatske, jer njome prolazi reljefno najpovoljniji prijelaz iz panonskoga dijela Hrvatske u jadranski. Ta je prometna značajka vrednovana relativno rano u obliku izgradnja cesta koje su povezivale Karlovac s Jadranskim morem. Prva takva kolska cesta bila je Karolinska cesta,⁴ koja je izgrađena 1726. godine, a povezivala je Karlovac i Bakar. Budući da nije odgovarala tehničkim zahtjevima prometa koji se razvijao, godine 1779. izgrađena je Jozefinska cesta,⁵ koja je povezivala Karlovac i Senj. Godine 1809. izgrađena je i Lujzijanska cesta,⁶ koja je povezivala Karlovac i Rijeku. Spomenute kolske ceste bile su nositelj

razvoja prostora kojim su prolazile. Prometno značenje promatranoga prostora poraslo je 1873. izgradnjom željezničke pruge Budimpešta – Zagreb – Karlovac – Rijeka. Unatoč važnim prometnicama, treba imati na umu da je najveći dio današnje Karlovačke županije ostao prometno izoliran, što se negativno odrazilo na demografske procese.

CILJ ISTRAŽIVANJA I METODOLOŠKE NAPOMENE

Cilj je istraživanja utvrđivanje kretanja broja stanovnika po gradovima i općinama u Karlovačkoj županiji, od prvoga suvremenog popisa stanovništva 1857. do zadnjega provedenog popisa 2001. godine te razmatranje čimbenika koji su ga odredili. Razmotren je i utjecaj demografskih procesa na prostor i njegovu primjenu. Osvrćemo se i na projekciju stanovništva do 2021. godine. Polazište od kojega polazi ovaj rad jest činjenica da je Karlovačka županija 2001. godine imala najmanji broj stanovnika otkako se vode suvremeni popisi stanovništva. Najvažnije hipoteze ovoga rada jesu: a) disperzna naseljenost izrazito negativno utječe na demografske procese, b) u zadnjem međupopisnom razdoblju Domovinski je rat osjetno pogoršao već ionako tešku demografsku situaciju.

Da bi se lakše razumjeli statistički podaci u ovome radu, nužna su neka metodološka objašnjenja. Periodizacija analize u ovome se radu podudara s godinama popisa stanovništva. Radi bolje preglednosti mogu se izdvojiti pojedina specifična razdoblja koja se međusobno razlikuju na temelju značajki demografskih kretanja. To su sljedeća razdoblja: a) 1857. – 1910.; b) 1910. – 1931.; c) 1931. – 1948.; d) 1948. – 1961.; e) 1961. – 1991.; f) 1991. – 2001. Promjene u popisnom kretanju broja stanovnika predočene su prema metodologiji I. Nejašmića iz 2005. godine,⁷ koja utvrđuje veličinu promjene broja stanovnika.

Valja objasniti pojedine tehničko-metodološke poteškoće koje su otežavale ovu analizu. Analiza je provedena u okviru današnje administrativno-teritorijalne podjele na gradove i općine. To znači da su svi podaci iz ranijih razdoblja svedeni na sadašnje teritorijalno ustrojstvo. Najveći je problem različita metodologija popisa stanovništva. U popisima do Drugog svjetskog rata stanovništvo se iskazivalo po koncepciji *prisutnoga stanovništva*,⁸ što znači da je svaki stanovnik popisan u mjestu gdje se zatekao. Sljedeći popisi sve do 1991. godine stanovništvo iskazuju po koncepciji *stalnoga stanovništva*,⁹ tj. prema mjestu stalnoga boravka svakoga stanovnika, bez obzira na to gdje se u kritičnom trenutku popisa zatekao (Pokos, 2003.). Bilo je i promjena u kritičnim trenucima pojedinih popisa.¹⁰ Broj stanovnika za sve gradove i općine između 1971. i 2001. sveden je na stanovništvo "u zemlji", odnosno rezidencijalno stanovništvo, s time da za popis stanovništva iz 1971. nema podataka o tome za razinu naselja, pa su

oni za taj popis procijenjeni na temelju podataka iz 1981. godine.¹¹ U tome se razdoblju zbog emigracije u zapadnoeuropske zemlje stvara jaz između ukupnoga broja stanovnika i rezidencijalnoga stanovništva, pa je stoga točnije razmatrati samo rezidencijalno stanovništvo. U najnovijem međupopisnom razdoblju došlo je do velikih promjena u kretanju broja stanovnika, ponajprije zbog Domovinskog rata. Iako postoji više izvora o broju poginulih, prognanih i izbjeglih osoba tijekom Domovinskog rata, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su svi izvori vjerodostojni. Unatoč tome, ti su podaci upotrijebljeni u ovome radu jer daju uvid u promatranu problematiku.

RAZDOBLJE OD 1857. DO 1910. GODINE

☛ TABLICA 1
Kretanje broja stanovnika u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama (1857. – 1910.)

Već je napomenuto da je 1857. proveden u Hrvatskoj prvi suvremeni popis stanovništva. Prema tom popisu prostor današnje Karlovačke županije imao je 165.697 stanovnika. Od spomenute godine do 1910. godine Karlovačka županija bilježi rast broja stanovnika.

Grad/općina	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	Indeks promjene 1910./1857.	Tip kretanja broja stanovnika
Grad Duga Resa	3258	3608	3349	4193	4733	5665	173,88	P1
Grad Karlovac	24.865	26.964	26.947	30.339	32.608	34.713	139,61	P1
Grad Ogulin	12.927	14.594	16.154	18.203	19.172	19.597	151,60	P1
Grad Ozalj	11.780	13.354	13.610	14.309	14.126	14.047	119,24	P1
Grad Slunj	19.430	19.412	18.110	20.498	20.724	21.035	108,26	P2
Općina Barilovići	6125	6677	6249	7115	7372	7678	125,35	P1
Općina Bosiljevo	5835	5664	5828	5579	4815	4529	77,62	R4
Općina Cetingrad	8747	8443	8416	9176	9360	9344	106,83	P3
Općina Draganić	2595	3065	2869	3250	3062	3456	133,18	P1
Općina Generalski Stol	4771	4974	4931	5068	5090	5141	107,76	P2
Općina Josipdol	8035	7906	7826	8454	8267	7853	97,73	R1
Općina Kamanje	1100	1122	1155	1155	1128	1127	102,45	P4
Općina Krnjak	4370	4707	4435	5169	5497	5566	127,37	P1
Općina Lasinja	3259	3718	3559	3905	4237	4562	139,98	P1
Općina Netretić	8168	8188	8042	8273	7924	7813	95,65	R2
Općina Plaški	5189	5406	5362	5584	6010	5790	111,58	P2
Općina Rakovica	12.864	13.711	12.657	13.161	14.286	14.088	109,51	P2
Općina Ribnik	2275	2299	2306	2424	2170	2025	89,01	R3
Općina Saborsko	2087	2912	2944	3631	3769	3806	182,37	P1
Općina Tounj	4532	4180	4026	4470	4496	4468	98,59	R1
Općina Vojnić	9976	10.535	9783	11.205	11.879	12.351	123,81	P1
Općina Žakanje	3509	3731	3662	3743	3569	3305	94,19	R2
Karlovačka županija	165.697	175.170	172.220	188.904	194.294	197.959	119,47	P1

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD, DZS, Zagreb, 2005.

Iz tablice se vidi da cijela županija u tome razdoblju bilježi vrlo jaku progresiju stanovništva (tip ukupnoga kretanja P1). U ovome razdoblju i ukupno stanovništvo Hrvatske bi-

lježi vrlo jaku progresiju (indeks promjene 158,63). Takvo kretanje bilježi i najveći dio gradova/općina. Razlog za takvo stanje leži u činjenici da tada u Hrvatskoj započinje demografska tranzicija, zbog čega broj stanovnika počinje rasti. Do ranih 1880-ih godina za Hrvatsku je bio karakterističan tradicionalni sustav demoreprodukcije (Nejašmić, 1991.). Osamdesetih godina 19. stoljeća u Hrvatskoj započinje razdoblje demografske tranzicije, odnosno modernizacija demografskoga reproduktivnog sustava. Tada, naime, opća stopa mortaliteta pada ispod 30‰, što inače označuje ranu ili početnu podetapu procesa demografske tranzicije (Nejašmić, 1991.). Svakako treba napomenuti da u ovome razdoblju započinje snažno iseljavanje u prekomorske zemlje, koje je negativno djelovalo na porast broja stanovnika. Od 1850. do 1880. indeks ukupnoga kretanja stanovništva Hrvatske iznosi samo 102,5, a od 1870. do 1880. adekvatni indeks iznosio je 104,5. To je osjetno manje nego za razdoblje od 1857. do 1870., za koje je indeks 112,6, i razdoblje od 1880. do 1890., za koje je indeks 113,9 (Nejašmić, 1991.).

Za razliku od najvećega dijela županije (kao i županije u cijelosti), pojedini njezini dijelovi imali su manje pozitivne tipove međupopisnoga kretanja broja stanovnika. Tako su grad Slunj te općine Generalski Stol, Plaški i Rakovica zabilježili tip kretanja broja stanovnika P₂ (jaka progresija stanovništva). Općina Cetingrad zabilježila je osrednju progresiju broja stanovnika (tip P₃), dok je općina Kamanje zabilježila slabu progresiju broja stanovnika (tip P₄). Navedene teritorijalne jedinice kasnije su ušle u proces demografske tranzicije, a bile su zahvaćene procesima emigracije. Relativna prometna izolacija uvelike je uvjetovala spomenutu situaciju.

Najgore je stanje ipak zabilježeno u općinama koje su bilježile međupopisnu regresiju broja stanovnika. Tako su općine Josipdol i Tounj zabilježile slabu depopulaciju (tip R₁). Općine Netretić i Žakanje bilježile su osrednju depopulaciju (tip R₂). Najgore je stanje bilo u općinama Ribnik (jaka depopulacija – tip R₃) i Bosiljevo (izumiranje stanovništva – tip R₄). Sve su navedene teritorijalno-administrativne jedinice sa zakašnjenjem ušle u proces demografske tranzicije.

RAZDOBLJE OD 1910. DO 1931. GODINE

Spomenuto razdoblje donijelo je mnoge promjene u promatrani prostor. Naime, u tome se razdoblju zbio Prvi svjetski rat (1914. – 1918.), koji je rezultirao raspadom Austro-Ugarske Monarhije i stvaranjem Kraljevine SHS (1929. ime je promijenjeno u Kraljevina Jugoslavija). Spomenuti je rat negativno djelovao na demografski razvoj.

Grad/općina	1910.	1921.	1931.	Indeks promjene 1921./1910.	Tip kreta- nja broja stanovnika 1910.-1921.	Indeks promjene 1931./1921.	Tip kreta- nja broja stanovnika 1921.-1931.	Indeks promjene 1931./1910.	Tip kreta- nja broja stanovnika 1910.-1931.
Grad Duga Resa	5665	5448	7230	96,17	R ₂	132,71	P ₁	127,63	P ₁
Grad Karlovac	34.713	35.171	41.120	101,32	P ₄	116,91	P ₁	118,46	P ₁
Grad Ogulin	19.597	18.542	20.594	94,62	R ₂	111,07	P ₂	105,09	P ₃
Grad Ozalj	14.047	13.574	14.839	96,63	R ₂	109,32	P ₂	105,64	P ₃
Grad Slunj	21.035	18.749	21.256	89,13	R ₃	113,37	P ₁	101,05	P ₄
Općina Barilovići	7678	7478	8553	97,40	R ₁	114,38	P ₁	111,40	P ₃
Općina Bosiljevo	4529	4132	4394	91,23	R ₃	106,34	P ₃	97,02	R ₁
Općina Cetingrad	9344	8702	10.040	93,13	R ₂	115,38	P ₁	107,45	P ₂
Općina Draganić	3456	3495	4132	101,13	P ₄	118,23	P ₁	119,56	P ₁
Općina Generalski Stol	5141	4739	5511	92,18	R ₃	116,29	P ₁	107,20	P ₂
Općina Josipdol	7853	7461	7682	95,01	R ₂	102,96	P ₄	97,82	R ₁
Općina Kamanje	1127	1105	1273	98,05	R ₁	115,20	P ₁	112,95	P ₁
Općina Krnjak	5566	5469	6339	98,26	R ₁	115,91	P ₁	113,89	P ₁
Općina Lasinja	4562	4255	4973	93,27	R ₂	116,87	P ₁	109,01	P ₂
Općina Netretić	7813	7334	8355	93,87	R ₂	113,92	P ₁	106,94	P ₃
Općina Plaški	5790	5799	6550	100,16	S	112,95	P ₁	113,13	P ₁
Općina Rakovica	14.088	12.740	13.182	90,43	R ₃	103,47	P ₃	93,57	R ₂
Općina Ribnik	2025	1924	2132	95,01	R ₂	110,81	P ₂	105,28	P ₃
Općina Saborsko	3806	3418	4058	89,81	R ₃	118,72	P ₁	106,62	P ₃
Općina Tounj	4468	3996	4453	89,44	R ₃	111,43	P ₂	99,66	S
Općina Vojnić	12.351	12.014	13.563	97,27	R ₁	112,89	P ₁	109,81	P ₂
Općina Žakanje	3305	3279	3404	99,21	S	103,81	P ₃	103,00	P ₃
Karlovačka županija	197.959	188.824	213.633	95,39	R ₂	113,14	P ₁	107,92	P ₂

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD, DZS, Zagreb, 2005.

● **TABLICA 2**
Kretanje broja stanov-
nika u Karlovačkoj
županiji po gradovima
i općinama
(1910. – 1931.)

Vidi se da je u prostoru Karlovačke županije u međupo-
pisnom razdoblju od 1910. do 1921. bila prisutna osrednja
depopulacija (tip R₂). Kao što je već napomenuto, to je poslje-
dica Prvog svjetskog rata, ali i emigracije u preoceanske
zemlje. Za usporedbu, ukupno stanovništvo Hrvatske u ovo-
me razdoblju bilježi stagnaciju (indeks promjene 99,50). I u
ovom je razdoblju u promatranoj županiji najveća depopula-
cija zabilježena u ruralnim prostorima, a jedine promatrane
administrativne jedinice koje su tada zabilježile progresiju sta-
novništva (tip P₄) jesu Grad Karlovac i Općina Draganić, što
upućuje na to da je taj prostor tada imao centralnu ulogu u
prostoru, a ona je poticala imigraciju. U sljedećem međupo-
pisnom razdoblju (1921. – 1931.) broj stanovnika ponovno
raste (vrlo jaka progresija – tip P₁), što je posljedica više čim-
benika. Stanovništvo Hrvatske u ovom razdoblju bilježi jaku
progresiju (indeks promjene 109,93). Nakon ratova u pravilu
nastupa kompenzacijsko razdoblje povećana nataliteta. Taj je
čimbenik utjecao na porast broja stanovnika Karlovačke žu-
panije. Važno je i da su Sjedinjene Američke Države 1921. u-
vele imigracijske kvote, čime je osjetno smanjeno iseljavanje
u tu zemlju. Zbog smanjenog iseljavanja javlja se maksimum
naseljenosti 1931. godine u Karlovačkoj županiji. Te je godine
na njezinu teritoriju živjelo čak 213.633 stanovnika. Kad se
promotri cjelokupno promatrano razdoblje (1910. – 1931.), uo-
čava se da je cijela županija zabilježila jaku progresiju sta-

novništva unatoč brojnim remetilačkim čimbenicima demografskog razvoja. I ukupno stanovništvo Hrvatske u ovom razdoblju bilježi jaku progresiju (indeks promjene 109,39). Najgora je situacija u županiji zabilježena u općinama Rakovica (tip R₂), Bosiljevo (tip R₁), Josipdol (tip R₁) i Tounj (tip S). Riječ je o ruralnim prostorima s nepovoljnom prirodno-geografskom osnovom (krški reljef).

RAZDOBLJE OD 1931. DO 1948. GODINE

● **TABLICA 3**
Kretanje broja stanovnika u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama (1931. – 1948.)

Razdoblje od 1931. do 1948. godine karakterizirano je jakom depopulacijom u Karlovačkoj županiji (indeks promjene 91,11). U istome razdoblju Hrvatska bilježi stagnaciju stanovništva (indeks promjene 99,85). Razlog za spomenuti pad broja stanovnika jest ponajprije Drugi svjetski rat, koji je izrazito negativno djelovao na demografske procese i razvoj – i na izravan (izravni ratni gubici) i na neizravan način (smanjenje nataliteta zbog rata, migracije).

Grad/općina	1931.	1948.	Indeks promjene 1948./1931.	Tip kretanja broja stanovnika (1931. – 1948.)
Grad Duga Resa	7230	8828	122,10	P ₁
Grad Karlovac	41.120	44.974	109,37	P ₂
Grad Ogulin	20.594	17.488	84,92	R ₄
Grad Ozalj	14.839	14.769	99,53	S
Grad Slunj	21.256	17.004	80,00	R ₄
Općina Barilovići	8553	7711	90,16	R ₃
Općina Bosiljevo	4394	4354	99,09	S
Općina Cetingrad	10.040	8137	81,05	R ₄
Općina Draganić	4132	3796	91,87	R ₃
Općina Generalski Stol	5511	5919	107,40	P ₂
Općina Josipdol	7682	6985	90,93	R ₃
Općina Kamanje	1273	1336	104,95	P ₃
Općina Krnjak	6339	5250	82,82	R ₄
Općina Lasinja	4973	3735	75,11	R ₄
Općina Netretić	8355	8888	106,38	P ₃
Općina Plaški	6550	5116	78,11	R ₄
Općina Rakovica	13.182	7279	55,22	R ₄
Općina Ribnik	2132	2007	94,14	R ₂
Općina Saborsko	4058	3898	96,06	R ₂
Općina Tounj	4453	3824	85,87	R ₄
Općina Vojnić	13.563	9947	73,34	R ₄
Općina Žakanje	3404	3398	99,82	S
<i>Karlovačka županija</i>	<i>213.633</i>	<i>194.643</i>	<i>91,11</i>	<i>R₃</i>

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD, DZS, Zagreb, 2005.

U ovome je razdoblju primjetan porast broja stanovnika u gradovima Dugoj Resi i Karlovcu, koji tvore razvojnu jezgru županije. Demografski su procesi u ovome razdoblju bili

povoljniji u zapadnom dijelu županije zbog manjeg intenziteta ratnih zbivanja u Drugom svjetskom ratu. Najnegativnije je stanje (tip kretanja R4) zabilježeno u gradovima Ogulinu i Slunju te općinama Cetinograd, Krnjak, Lasinja, Plaški, Rakovica, Tounj i Vojnić. U poraću Drugoga svjetskog rata došlo je i do migracija stanovništva iz siromašnih prenapučenih ruralnih krajeva Hrvatske u plodne prostore Vojvodine i Istočne Hrvatske. Pošto je Privremena skupština Demokratske Federativne Republike Jugoslavije 23. kolovoza 1945. donijela *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji*, provedena je najopsežnija i najbrojnija suvremena kolonizacija na cijelom bivšem jugoslavenskom prostoru (Laušić, 1989.). Ti su pokreti stanovništva izazvali velike promjene u populacijskom razvoju, poglavito u promjeni demografskih struktura, i to i u prostorima naseljavanja i u prostorima odakle je to stanovništvo došlo (Živić, 2006.). U prostorima imigracije došlo je do "pomlađivanja" stanovništva, dok je u prostorima iseljavanja (u koje ulazi Karlovačka županija) demografska slika pogoršana, u pogledu smanjenja broja stanovnika i starenja stanovništva. Spomenuta je kolonizacija započela 1945. godine, kada je bila i najintenzivnija. Budući da nema podataka o preseljenim osobama koji bi se temeljili na današnjem teritorijalnom ustrojstvu, te se migracije mogu rekonstruirati samo djelomično. Poznato je da se s Korduna, koji je u sastavu Karlovačke županije, tijekom 1945. godine iselio 5601 stanovnik, dok se tijekom 1946. s istoga prostora iselilo 2557 stanovnika (Maticka, 1990.). Godine 1947. s prostora Korduna iselila se 91 obitelj (Maticka, 1990.).

RAZDOBLJE OD 1948. DO 1961. GODINE

Nakon 1948. godine mijenjaju se političke prilike i u Hrvatskoj i u bivšoj Jugoslaviji. Zbog raskida tadašnje jugoslavenske vlasti s bivšim Sovjetskim Savezom, u unutarnjoj politici nastupa stanovito popuštanje i slobodniji odnos. Napušta se nametnuta kolektivizacija poljodjelstva, ali provodi i forsiranje domaćih potencijala, poglavito u teškoj industriji i strojogradnji (Pavličević, 2000.). To je razdoblje industrijalizacije, koja je u prvi plan postavila urbana središta, dok je ruralni prostor (koji u Karlovačkoj županiji prevladava) uglavnom bio zapostavljan. Karlovac se u tome razdoblju razvija u industrijski grad, a industrija radnu snagu pronalazi u okolnom ruralnom prostoru.

Županija je u cijelosti u promatranome razdoblju imala osrednju progresiju stanovništva, što je uglavnom posljedica prirodnoga priraštaja stanovništva. U istome je razdoblju Hrvatska imala jaku progresiju stanovništva (indeks promjene 110,05). Iz toga se može zaključiti da je već tada Karlovačka

● **TABLICA 4**
Kretanje broja stanovnika u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama (1948. – 1961.)

županija zaostajala za Hrvatskom u cjelini po pojedinim demografskim pokazateljima. Svakako treba imati na umu da je u ovome razdoblju bilo nezakonito iseliti se iz bivše Jugoslavije, tj. da su njezine granice bile zatvorene. Ta je činjenica presudno utjecala na porast stanovništva županije.

Grad/općina	1948.	1953.	1961.	Indeks promjene 1961./1948.	Tip kretanja broja stanovnika (1948. – 1961.)
Grad Duga Resa	8828	9429	10.330	117,01	P ₁
Grad Karlovac	44.974	50.342	58.013	128,99	P ₁
Grad Ogulin	17.488	18.090	18.315	104,73	P ₃
Grad Ozalj	14.769	14.432	13.125	88,87	R ₃
Grad Slunj	17.004	16.518	15.798	92,91	R ₃
Općina Barilovići	7711	7744	7310	94,80	R ₂
Općina Bosiljevo	4354	4345	3761	86,38	R ₄
Općina Cetingrad	8137	8005	7494	92,10	R ₃
Općina Draganić	3796	3996	4100	108,01	P ₂
Općina Generalski Stol	5919	5958	5982	101,06	P ₄
Općina Josipdol	6985	7117	6631	94,93	R ₂
Općina Kamanje	1336	1349	1278	95,66	R ₂
Općina Krnjak	5250	5321	4775	90,95	R ₃
Općina Lasinja	3735	4032	3928	105,17	P ₃
Općina Netretić	8888	8695	7576	84,90	R ₄
Općina Plaški	5116	5283	5045	98,61	R ₁
Općina Rakovica	7279	7297	6893	94,70	R ₂
Općina Ribnik	2007	1998	1780	88,69	R ₃
Općina Saborsko	3898	3695	3246	83,27	R ₄
Općina Tounj	3824	3842	3478	90,95	R ₃
Općina Vojnić	9947	10.906	10.490	105,46	P ₃
Općina Žakanje	3398	3354	3083	90,73	R ₃
<i>Karlovačka županija</i>	<i>194.643</i>	<i>201.748</i>	<i>202.431</i>	<i>104,00</i>	<i>P₃</i>

Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD, DZS, Zagreb, 2005.

Primjetno je da su jedine teritorijalno administrativne jedinice koje bilježe vrlo jaku progresiju stanovništva u ovome razdoblju gradovi Karlovac i Duga Resa.¹² Posljedica je to već spomenute industrijalizacije utemeljene na urbanitetu. Osrednju progresiju stanovništva bilježi i sekundarni razvojni centar županije, Grad Ogulin. Značajno je da ruralna općina Draganić bilježi jaku progresiju stanovništva. Razlog tome jest njezina blizina i dobra prometna povezanost s Karlovcem i fizičko-geografski čimbenici koji su pridonijeli privlačnosti ovoga prostora za naseljavanje.¹³ Slična je situacija i s općinom Lasinjom, koja uz to što gravitira prema Karlovcu, gravitira i prema makroregionalnom centru Zagrebu. Osrednju progresiju stanovništva bilježi i općina Vojnić, čije istoimeno administrativno središte ima određene urbane značajke. Promotri li se Tablica 4, može se uočiti da velika većina ruralnoga

prostora Karlovačke županije u ovome razdoblju bilježi regresiju stanovništva. Jaku depopulaciju bilježe čak i gradovi Ozalj i Slunj, što proizlazi iz činjenice da se, s iznimkom središnjih naselja spomenutih administrativnih gradova, ovdje također radi o pretežno ruralnom prostoru. Najgore je stanje bilo u ruralnim prometno izoliranim dijelovima županije, poput općina Bosiljevo, Netretić i Saborsko. Te su općine u ovome razdoblju zabilježile izumiranje stanovništva (tip R4). Ruralno stanovništvo koje je migriralo u gradove uglavnom se odlučivalo onamo preseliti zbog loše prometne povezanosti, pa je dnevna cirkulacija stanovništva (poglavito iz udaljenijih dijelova županije) bila otežana. To je dijelom posljedica i relativno raščlanjenog reljefa.

Može se reći da je industrijalizacija potaknula deagrarizaciju, što je rezultiralo urbanizacijom i deruralizacijom. U ruralnim prostorima bližim gradovima, odnosno ondje gdje je bila moguća dnevna cirkulacija stanovništva, pojavio se *socijalni ugar*,¹⁴ dok se u udaljenijim i prometno izoliranim prostorima, gdje nije bilo uvjeta za dnevnu cirkulaciju, pojavio *crni ugar*.¹⁵ Premalo ulaganja u ruralne prostore, odnosno u njihov sustavni razvoj, imalo je pogubne posljedice za tamošnja demografska obilježja i procese.

RAZDOBLJE OD 1961. DO 1991. GODINE

U 1960-im godinama došlo je do novih promjena u društveno-gospodarskim prilikama u današnjoj Karlovačkoj županiji. Naime, ekonomija bivše Jugoslavije u to je vrijeme bila u krizi, iz koje se pokušalo izaći ekonomskim i društvenim reformama. U vanjskoj politici nastojalo se na nesvrstavanju, a u unutarnjim odnosima pokušava se afirmirati samoupravljanje (Pavličević, 2000.). Budući da spomenute reforme nisu popravile ekonomsko stanje, bivša Jugoslavija pomalo otvara vrata iseljavanju, poglavito tzv. odlasku na "privremeni rad u inozemstvo" (Pavličević, 2000.). Otvaranjem granica pokušala se ublažiti ekonomska kriza u zemlji. Za Karlovačku županiju to je otvaranje granica (legalizacija vanjske migracije) imalo osjetne posljedice. Ekonomska se kriza produbljivala, što je kulminiralo osamdesetih godina 20. stoljeća. Gospodarska kriza, pomanjkanje energenata, prestanak dobivanja dotad brojnih inozemnih jeftinih kredita, pad životnoga standarda pojačali su nezadovoljstvo i neizvjesnost (Pavličević, 2000.). Ti su faktori, uz brojne ostale političke faktore, uvjetovali raspad bivše Jugoslavije i osamostaljenje Republike Hrvatske, do čega je došlo 1991. godine. Zbog prikazivanja samo rezidencijalnoga stanovništva, u Tablici 5 prikazano je kretanje broja stanovnika od 1971. godine, za koju se može procijeniti broj stanovnika u zemlji. Podaci za 1961. (ukupno stanovništvo) mogu se pronaći u Tablici 4.

Grad/općina	1971.	1981.	1991.	Indeks promjene 1991./1971.	Tip kretanja broja stanovnika (1971. – 1991.)
Grad Duga Resa	11.145	12.470	13.214	118,56	P ₁
Grad Karlovac	59.651	65.380	68.654	115,09	P ₁
Grad Ogulin	16.898	16.208	16.002	94,70	R ₂
Grad Ozalj	10.497	8792	8201	78,13	R ₄
Grad Slunj	13.493	11.051	9075	67,26	R ₄
Općina Barilovići	5917	5028	4302	72,71	R ₄
Općina Bosiljevo	2779	2146	1765	63,51	R ₄
Općina Cetingrad	5884	4573	3932	66,83	R ₄
Općina Draganić	3632	3236	2764	76,10	R ₄
Općina Generalski Stol	4586	3990	3367	73,42	R ₄
Općina Josipdol	5581	4957	4521	81,01	R ₄
Općina Kamanje	1149	1035	992	86,34	R ₄
Općina Krnjak	4090	3635	3123	76,36	R ₄
Općina Lasinja	3065	2698	2400	78,30	R ₄
Općina Netretić	5564	4592	3862	69,41	R ₄
Općina Plaški	5105	4561	4269	83,62	R ₄
Općina Rakovica	5186	4446	3748	72,27	R ₄
Općina Ribnik	1327	833	652	49,13	R ₄
Općina Saborsko	2621	2004	1381	52,69	R ₄
Općina Tounj	2652	2111	1607	60,60	R ₄
Općina Vojnić	9022	8381	7889	87,44	R ₄
Općina Žakanje	2929	2143	2151	73,44	R ₄
Karlovačka županija	180.434	174.270	167.871	93,04	R ₂

Izvor: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. Tablogrami po naseljima*, RZS SRH, Zagreb, 1982.; *Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991., stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima*, dokumentacija 911, DZS, Zagreb, 1996.

❶ **TABLICA 5**
Kretanje broja stanovnika u Karlovačkoj županiji po gradovima i općinama (1971. – 1991.)
(Za 1981. i 1991. prikazano je rezidencijalno stanovništvo, dok je ono za 1971. procijenjeno na temelju podataka iz 1981.)

Primjetno je da je Karlovačka županija u ovome razdoblju zabilježila osrednju depopulaciju. To je u neskladu s tadašnjim kretanjem stanovništva Hrvatske, koja – ukupno gledajući – bilježi progresiju stanovništva. Već sama ova činjenica upućuje na vrlo izraženu demografsku krizu u Karlovačkoj županiji. Iz Tablice 5 vidi se da jedino gradovi Karlovac i Duga Resa bilježe vrlo jaku progresiju stanovništva, koja proizlazi iz centraliteta tih gradova. Sve ostale teritorijalno-administrativne jedinice zabilježile su izumiranje stanovništva, osim Grada Ogulina, koji bilježi osrednju depopulaciju. Ovi podaci zorno svjedoče o demografskoj propasti ruralnoga prostora Karlovačke županije, koja se zbila zbog dugoročnoga neulaganja u ovaj prostor i zbog sveukupne nebrige za njega. Toj tvrdnji ide u prilog i činjenica da je godine 1983.¹⁶ u ovoj županiji prvi put zabilježena prirodna depopulacija, koja o tada stalno traje. Najgora je situacija bila u općinama Saborsko i Ribnik, čije se stanovništvo smanjilo otprilike za 50%. Spomenute su općine prometno izolirane, što je glavni uzrok njihova demografskoga propadanja.

Potrebno je napomenuti da u emigraciji sudjeluje većinom stanovništvo koje je u reproduktivno najpovoljnijoj životnoj dobi (od 20 do 40 godina), što dovodi do intenziviranja procesa starenja u prostorima emigracije. Manjak stanovništva u reproduktivnoj dobi nužno rezultira i prirodnom depopulacijom, čime se zaokružuje začarani krug negativnih demografskih obilježja i procesa. U sljedećem promatranom razdoblju, već ionako izrazito negativna demografska slika dodatno se pogoršala zbog Domovinskog rata.

RAZDOBLJE OD 1991. DO 2001. GODINE

Najnovije međupopisno razdoblje donijelo je nastavak svih već otprije negativnih demografskih (a i ekonomskih) procesa, s napomenom da je došlo do njihova daljnjeg intenziviranja. Već je spomenut izrazito negativan utjecaj Domovinskog rata na demografske prilike. Budući da je Karlovačka županija bila izravno zahvaćena ratom, nikako se ne smije zanemariti ni utjecaj rata na ekonomske prilike, koje su se osjetno pogoršale. Zbog spomenutog rata i propasti komunističke privrede mnoga su prethodno važna poduzeća u Karlovačkoj županiji propala, čime je povećana nezaposlenost. Prve naznake rata pojavile su se 1990. godine, a otvoreni ratni sukob eskalirao je 1991. Rat je u Karlovačkoj županiji završio u kolovozu 1995. hrvatskom vojno-redarstvenom operacijom *Oluja*, kojom je prekinuta srpska okupacija gotovo polovice županijskoga teritorija.

Iz Tablice 6 vidi se da su svi gradovi i općine (kao i županija u cijelosti), osim gradova Duge Rese i Ogulina te općina Draganić i Generalski Stol, imali tip R4 međupopisnoga kretanja stanovništva, što ga karakterizira izumiranje stanovništva.¹⁷ Gradovi Duga Resa i Ogulin zabilježili su tip R3 međupopisnoga kretanja stanovništva (jaka depopulacija). Duga Resa s Karlovcem zapravo tvori svojevrstan dvojni grad, pa stoga ulazi u samu jezgru razvoja Karlovačke županije. Ogulin je sekundarni razvojni centar županije i bio je, za razliku od Karlovca, pošteđen većih izravnih ratnih razaranja, što je prouzročilo nešto manju depopulaciju. Najbolje je stanje zabilježeno u Općini Draganić, koja je zabilježila osrednju depopulaciju (tip R2). Spomenuta je općina u blizini Karlovca, s kojim je dobro prometno povezana, i upravo je blizina Karlovca, Jastrebarskog i Zagreba pozitivno djelovala na manji intenzitet depopulacije u tome prostoru. Općina Generalski Stol zabilježila je jaku depopulaciju (tip R3 međupopisnoga kretanja stanovništva). Najgora je situacija ponovno zabilježena u ruralnom prostoru i prostorima izravno zahvaćenima Domovinskim ratom. U administrativnim je gradovima situacija bila nešto bolja od one u općinama. Tu je

svakako iznimka Grad Slunj, čiji je teritorij bio potpuno okupiran. U ruralnom prostoru mogu se izdvojiti dva tipa općina s izrazito negativnim demografskim obilježjima.

Grad/općina	Broj stanovnika 1991. godine	Gustoća naseljenosti		Broj stanovnika 2001. godine	Indeks promjene kretanja broja stanovnika		Tip kretanja broja stanovnika
		1991. godine (st./km ²)	2001. godine (st./km ²)		2001. godine (st./km ²)	2001. godine (st./km ²)	
Grad Duga Resa	13.214	218,81	11.823	195,78	89,47		R ₃
Grad Karlovac	68.654	170,91	56.569	140,83	82,40		R ₄
Grad Ogulin	16.002	29,81	14.655	27,30	91,58		R ₃
Grad Ozalj	8201	45,72	7171	39,97	87,44		R ₄
Grad Slunj	9075	23,11	5685	14,48	62,64		R ₄
Općina Barilović	4302	24,42	3023	17,16	70,27		R ₄
Općina Bosiljevo	1765	15,97	1349	12,20	76,43		R ₄
Općina Cetingrad	3932	28,70	2480	18,10	63,07		R ₄
Općina Draganić	2764	38,19	2653	36,65	95,98		R ₂
Općina Generalski Stol	3367	33,88	3126	31,45	92,84		R ₃
Općina Josipdol	4521	27,33	3887	23,50	85,98		R ₄
Općina Kamanje	992	55,11	867	48,17	87,40		R ₄
Općina Krnjak	3123	27,88	2039	18,20	65,29		R ₄
Općina Lasinja	2400	29,18	1646	20,02	68,58		R ₄
Općina Netretić	3862	32,91	3171	27,02	82,11		R ₄
Općina Plaški	4269	27,11	2181	13,85	51,09		R ₄
Općina Rakovica	3748	14,63	2414	9,43	64,41		R ₄
Općina Ribnik	652	16,57	514	13,07	78,83		R ₄
Općina Saborsko	1381	10,42	802	6,05	58,07		R ₄
Općina Tounj	1607	16,66	1226	12,71	76,29		R ₄
Općina Vojnić	7889	32,79	4900	20,37	62,11		R ₄
Općina Žakanje	2151	47,80	1817	40,38	84,47		R ₄
Karlovačka županija	167.871	46,30	134.025	36,97	79,84		R ₄

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991., stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima, dokumentacija 911, DZS, Zagreb, 1996.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., 2. izdanje, CD, DZS, Zagreb, 2003.

❶ **TABLICA 6**
Kretanje broja rezidencijalnih stanovnika po općinama u Karlovačkoj županiji (1991. – 2001.) i gustoća naseljenosti

Prvu skupinu tvore one općine koje su bile izravno zahvaćene ratom, odnosno okupirane. Iz njih je na početku Domovinskog rata hrvatsko stanovništvo bilo prognano. Srpsko se stanovništvo također postupno iseljavalo iz tih općina. Ipak, najveći je dio tamošnjih Srba izbjegao na početku operacije *Oluja* u susjednu Bosnu i Hercegovinu i Srbiju. Nakon završetka Domovinskog rata Hrvati su se uglavnom vratili svojim domovima, dok povratak najvećega dijela Srba još nije uslijedio. Uz domicilne Hrvate, pojedine su prostore županije naselili i Hrvati koji su protjerani iz Bosne i Hercegovine. Tu skupinu općina tvore općine:¹⁸ Barilović, Cetingrad, Krnjak, Lasinja, Plaški, Rakovica, Saborsko i Vojnić.

Drugu skupinu općina s izrazito negativnim demografskim karakteristikama, ali manje negativnim od prve skupine, tvore one općine koje nisu bile izravno zahvaćene ratom, no već dugi niz godina imaju vrlo negativna demografska obilježja, poput ukupne, prirodne i emigracijske depopulacije

te izraženog starenja stanovništva. Te su općine u pravilu bile dugo prometno izolirane. Riječ je o općinama Bosiljevo, Ribnik i Tounj.

Kada se razmotri gustoća naseljenosti, uočava se da je najrjeđe naseljena općina Saborsko, koja je prema popisu iz 2001. imala samo 6,05 st/km², a poznato je da se gustoća naseljenosti od 10 st/km² uzima kao granična vrijednost za određivanje subekumene, tj. prostora demografske polupustoši. Gustoću naseljenosti manju od granice za određivanje subekumene imala je iste godine i općina Rakovica (9,43 st/km²). Obje su općine u Domovinskom ratu bile okupirane i pretrpjele su velika razaranja, što se posebice odnosi na Saborsko. Između 10 i 15 st/km² imao je Grad Slunj te općine Bosiljevo, Plaški, Ribnik i Tounj, iz čega se može zaključiti da će i te teritorijalne jedinice, nastave li se negativni demografski procesi, postati predjeli demografske polupustoši.

Da bi se bolje razumjela situacija vezana uz promjenu broja stanovnika u ovome razdoblju, treba objasniti kretanja prognanika i izbjeglica. Sredinom 1992. godine u ukupnom je prognaničko¹⁹-izbjegličkom²⁰ kontingentu u Hrvatskoj (uključujući i hrvatske izbjeglice u inozemstvu, izbjeglice iz Hrvatske u Bosni i Hercegovini, Srbiji te Crnoj Gori), procijenjeno je, sudjelovalo 764.206 osoba, što je oko 16% stanovništva zemlje 1991. godine (Živić, 1999.). Sredinom 1998. godine taj se broj smanjio na 409.156 osoba (Živić, 1999.).

● **TABLICA 7**
Kretanje broja prognanika Karlovačke županije sredinom godine u usporedbi s Hrvatskom u cjelini (1991. – 1998.)

Promatrani prostor	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.
Karlovačka županija	1500 (5%)	24.861 (9,23%)	27.008 (10,60%)	21.184 (8,56%)	16.671 (8,65%)	15.686 (9,00%)	8888 (7,83%)	7448 (7,60%)
Republika Hrvatska	30.000 (100%)	269.351 (100%)	254.791 (100%)	247.480 (100%)	192.727 (100%)	174.330 (100%)	113.575 (100%)	97.973 (100%)

Izvor: Živić, D., Promjene u dinamici i razmještaju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u Republici Hrvatskoj od sredine 1991. do sredine 1998. godine, *Društvena istraživanja*, 43-44, Zagreb, 1999.

Vidi se da je broj prognanika u Karlovačkoj županiji relativno visok u odnosu na ukupan broj prognanika u Hrvatskoj. Više prognanika od Karlovačke županije imale su jedino Vukovarsko-srijemska, Sisačko-moslavačka i Osječko-baranjska županija. Podjednak broj prognanika kao Karlovačka županija imale su Šibensko-kninska i Dubrovačko-neretvanska županija. Karlovačka je županija, unatoč tome što je velik dio njezina stanovništva bio prognan, također smjestila razmjerno velik broj prognanika iz drugih krajeva.

Broj smještenih prognanika u Karlovačkoj županiji relativno je velik u odnosu na druge županije. To je logično stoga što je zapadni dio županije bio pošteđen od izravnih ratnih

● **TABLICA 8**
Kretanje broja prognanika smještenih u Karlovačkoj županiji sredinom godine u usporedbi s Hrvatskom u cjelini (1991. – 1998.)

razaranja. Najviše je prognanika, u okviru hrvatskih županija, bilo smješteno u Osječko-baranjskoj županiji te u onim županijama koje su imale odgovarajuće smještajne kapacitete. Velik broj prognanika u Karlovačkoj županiji bio je smješten u receptivnim kapacitetima današnjega Hrvatskog olimpijskog centra na Bjelolasici.

Promatrani prostor	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.
Karlovačka županija	2040 (6,80%)	18.343 (6,81%)	19.492 (7,65%)	18.932 (7,65%)	14.917 (7,74%)	13.643 (7,83%)	7777 (6,85%)	343 (0,35%)
Republika Hrvatska	30.000 (100%)	269.351 (100%)	254.791 (100%)	247.480 (100%)	192.727 (100%)	174.330 (100%)	113.575 (100%)	97.973 (100%)

Izvor: Živić, D., Promjene u dinamici i razmještaju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u Republici Hrvatskoj od sredine 1991. do sredine 1998. godine, *Društvena istraživanja*, 43-44, Zagreb, 1999.

Pri razmatranju broja izbjeglica može se ustvrditi da je Karlovačka županija tijekom ratnih zbivanja u Hrvatskoj i susjednoj Bosni i Hercegovini primila relativno malo izbjeglica.²¹ Većina izbjeglica bila je smještena u onim županijama koje su bile samo djelomično zahvaćene vojnim aktivnostima ili su se nalazile na koridorima izbjega. Riječ je ponajprije o Gradu Zagrebu, Splitsko-dalmatinskoj, Brodsko-posavskoj, Zagrebačkoj te Primorsko-goranskoj županiji (Živić, 1999.). Velik udio izbjeglica iz Bosne i Hercegovine stalno se nastanio u Hrvatskoj. Tako su sredinom 1997. godine po broju i udjelu izbjeglica useljenika prednjačile Sisačko-moslavačka (33,81%), Karlovačka (20,25%), Bjelovarsko-bilogorska (11,50%) i Brodsko-posavska županija (11,40%). Najveći broj izbjeglica useljenika boravi na područjima Hrvatske od posebne državne skrbi. Njihov je broj veći od službeno registriranog (sredinom 1997. godine 20.559 osoba), jer dio nije zatražio taj status (Živić, 1999.).

Valja napomenuti da je određeni broj osoba izbjegao tijekom Domovinskog rata iz Karlovačke županije u inozemstvo. Maksimum takvih izbjeglica zabilježen je 1992. godine, kada ih je u Hrvatskoj evidentirano 114.856, a u Karlovačkoj županiji 10.614 (9,24% od ukupnoga broja izbjeglica iz Hrvatske u inozemstvo te godine). Veće udjele izbjeglica od Karlovačke županije imale su iste godine jedino Dubrovačko-neretvanska, Osječko-baranjska, Sisačko-moslavačka i Vukovarsko-srijemska županija (Živić, 1999.).

Kao posebna skupina izbjeglica iz Hrvatske mogu se izdvojiti izbjeglice u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Riječ je pretežno o osobama srpske nacionalnosti. Već je istaknuto da je iseljavanje Srba iz Hrvatske tijekom Domovinskog rata bilo kontinuirano. Snažniji izbjeglički val uslijedio je 1995. godine.²² Osobito je teško precizno utvrditi broj i dinamiku

stanovnika Hrvatske srpske etničke pripadnosti koji su 1990-ih godina napustili Hrvatsku. Nema točnih popisa, pa se mogu napraviti procjene na temelju više statističkih izvora. Takve su procjene radili UNHCR, Ured za prognanike i izbjeglice Vlade RH te istraživači i analitičari ove problematike. Dakako, u takvu su okviru, a nemajući sasvim precizne relevantne pokazatelje, napravljene razne procjene, pretjerivanja, pa i (političke) zlouporabe dobivenih rezultata istraživanja (Živić, 1999.). Iz Hrvatske je najviše izbjeglica u Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Srbiju bilo zabilježeno 1996. godine, kad ih je bilo 314.689. Iste je godine iz Karlovačke županije bilo izbjeglo u spomenute tri države 32.205 osoba (10,23% od ukupnoga broja izbjeglica te godine). Više je izbjeglica iz Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru i Srbiju 1996. godine bilo zabilježeno jedino iz Ličko-senjske, Šibensko-kninske, Sisačko-moslavačke i Zadarske županije.

Uočljivo je da su prognaničko-izbjeglički tokovi tijekom 1990-ih godina vrlo jako utjecali na ukupne demografske prilike u Karlovačkoj županiji. Ti su procesi dodatno pogoršali već ionako izrazito lošu demografsku sliku županije. Da bi se bolje sagledala demografska situacija u zadnjem međupopisnom razdoblju, valja istražiti i ratni mortalitet.

☛ **TABLICA 9**
Poginuli hrvatski branitelji (bez poginulih i nestalih civila, nestalih branitelja te poginulih i nestalih Srba) prema županiji prijeratnoga prebivališta

Županija	Broj	%
Bjelovarsko-bilogorska	293	3,60
Brodsko-posavska	614	7,54
Dubrovačko-neretvanska	201	2,48
Istarska	40	0,49
Karlovačka	555	6,81
Koprivničko-križevačka	95	1,17
Krapinsko-zagorska	79	0,97
Ličko-senjska	5	3,01
Međimurska	67	0,82
Osječko-baranjska	948	11,64
Požeško-slavonska	196	2,41
Primorsko-goranska	221	2,71
Sisačko-moslavačka	556	6,80
Splitsko-dalmatinska	560	6,87
Šibensko-kninska	152	1,87
Varaždinska	147	1,80
Virovitičko-podravska	192	2,36
Vukovarsko-srijemska	1334	16,37
Zadarska	301	3,69
Zagrebačka i Grad Zagreb	1163	14,28
Nepoznato	188	2,31
<i>Ukupno</i>	<i>8147</i>	<i>100,00</i>

Izvor: D. Živić: Demografski gubitci Hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata, *Diacovensia* XIII, 2005.

Iz tablice se vidi da je dobar broj poginulih boravio prije rata u Karlovačkoj županiji, što upućuje na velika ratna stradanja na tom prostoru, pretpostavi li se da je najveći dio spomenutih branitelja poginuo u istoj županiji.

Sa stajališta utjecaja izravnih demografskih gubitaka na razvoj stanovništva Hrvatske, vrijedno je istaknuti i neka strukturna obilježja ratnoga mortaliteta hrvatskih branitelja. U tom je kontekstu od najvećega značenja njihova dobna struktura, koja nesumnjivo pokazuje vrlo visok stupanj dobne selektivnosti stradalih. Čak 76,74% poginulih, ubijenih i umrlih zbog posljedica rata, pripadnika Hrvatske vojske, u trenutku stradavanja imalo je između 20 i 40 godina (vojno najspobnija dob) (Živić, 2005.).

PROJEKCIJA STANOVNIŠTVA KARLOVAČKE ŽUPANIJE DO 2021. GODINE

Predviđanje budućega demografskog razvoja od izvanredne je važnosti – koliko radi produbljivanja znanstvene spoznaje, toliko i iz posve praktičnih razloga. To je važno sredstvo i važan čimbenik u planiranju društveno-gospodarskoga razvoja (Friganović, 1990.). Brojne sastavnice društvenoga i gospodarskoga života ovise, izravno ili neizravno, o budućem broju i sastavu stanovništva. Druga, ne manje važna, uloga demografskih prognoza i projekcija povezana je s populacijskom politikom. Naime, da bi se moglo učinkovito utjecati na demografski razvoj, nužno je znati buduća kretanja (Nejašmić, Mišetić, 2004.). Projekcija se može jednostavno odrediti kao prikaz hipotetičkoga kretanja broja (i sastava) stanovništva za neko buduće razdoblje, utemeljeno na eksplicitnim pretpostavkama nastavka demografskih trendova iz prošlosti. Valja istaknuti kako projekcije, kao ni ostale metode i tehnike koje upućuju na buduće kretanje broja stanovnika, ne daju posve pouzdan odgovor o budućnosti populacije. Što je projekcijsko razdoblje dulje, to je vjerojatnije da će doći do većeg otklona između predviđenih (očekivanih) i ostvarenih demografskih promjena (Nejašmić, Mišetić, 2004.).

Projekcije stanovništva obično se rade za veće populacije (države). Što je projicirana populacija manja, to je veća vjerojatnost otklona stvarnih rezultata od projiciranih. Karlovačka je županija zbog svojih dosadašnjih demografskih tokova posebno "nezahvalan" prostor za projiciranje stanovništva. Sve se projekcije stanovništva temelje na prirodnom kretanju stanovništva, koje je u zadnjem međupopisnom razdoblju za Karlovačku županiju nepotpuno (posljedica srpske okupacije i Domovinskog rata). Mehaničko kretanje stanovništva u Karlovačkoj županiji u zadnjem međupopisnom razdoblju također je bilo pod velikim utjecajem Domovinskog rata, što znači da je došlo do velike emigracije stanovništva (poglavito Srba)

iz promatranoga prostora. Stoga nije vjerojatno da će ubuduće migracijska bilanca biti tako negativna kao u razdoblju od 1991. do 2001. Budući da za Hrvatsku (a jednako tako i za hrvatske županije) ne postoje službene stope doživljavanja stanovništva po dobnim skupinama, praktički nije bilo moguće koristiti se kohortno-komponentnom metodom projekcije stanovništva. Uzimanje stopa doživljavanja za Sloveniju te njihovo modificiranje za primjenu na Karlovačku županiju ne čini se kao odgovarajuće rješenje, jer bi se njihova modifikacija temeljila na subjektivnim procjenama.

Kako bi se izbjegle sve komplikacije koje mogu nastati prilikom primjene kohortno-komponentne metode projekcije stanovništva, u radu je upotrijebljena jednostavnija komponentna metoda projekcije stanovništva. Komponentna metoda definirana je na temelju procjene ili projekcije broja rođenih, broja umrlih i migracijske bilance (Hollmann, Mulder, Kallan, 2000.). To znači da ova metoda ne razmatra dobne kohorte stanovništva, nego ga uzima u cijelosti.

U svojem najjednostavnijem obliku stanovništvo se komponentnom metodom projicira prema sljedećoj formuli:

$$P_t = P_{t-1} + R_{t-1,t} - U_{t-1,t} + M_{t-1,t}$$

pri čemu je:

P_t - stanovništvo u vremenu t

P_{t-1} - stanovništvo u vremenu $t - 1$

$R_{t-1,t}$ - rođeni u intervalu od vremena $t - 1$ do vremena t

$U_{t-1,t}$ - umrli u intervalu od vremena $t - 1$ do vremena t

$M_{t-1,t}$ - migracijska bilanca od vremena $t - 1$ do vremena t ²³

Komponente kretanja stanovništva procijenjene su ili projicirane odvojeno i uvrštene u navedenu formulu kako bi se dobili projicirani rezultati za broj stanovnika svake godine do 2021. Treba napomenuti da je početno vrijeme projekcije 31. ožujka 2001. u 24 sata te da je za interval (od vremena $t - 1$ do vremena t) uzeta godina dana.

Pri projiciranju stanovništva za razdoblje od 2001. do 2005. upotrijebljen je točan iznos prirodne promjene stanovništva za te godine, dok je za kasnije godine uzeta procijenjena vrijednost prirodne promjene koja se temeljila na aritmetičkoj sredini prirodne promjene za razdoblje od 1996. do 2005. (-900 stanovnika godišnje). Procjena prirodne promjene provedena je na temelju maloga broja godina. Razlog tome jest to što se vitalna statistika stanovništva na cijelom teritoriju županije nije vodila sustavno u vrijeme srpske okupacije, pa su ti podaci nepotpuni i nepouzdana.

Treba istaknuti da za potrebe ove projekcije stanovništva nije razmatrana migracija stanovništva, nego je projekcija na-

pravljena na principu zatvorene populacije. Jasno je da je zatvorenu populaciju u današnje vrijeme nemoguće ostvariti. Ipak, za procjenu migracijskih kretanja treba procijeniti migracijsku bilancu za buduće razdoblje. Takve se procjene rade na temelju podataka iz prošlosti. U slučaju Karlovačke županije nije vjerojatno da će migracijska bilanca ubuduće biti slična onoj iz bliske prošlosti. Izrazito iseljavanje iz Karlovačke županije bilo je u zadnjem međupopisnom razdoblju uzrokovano ratnim zbivanjima (većina Srba izbjegla je iz bivših okupiranih prostora početkom hrvatske vojno-redarstvene operacije *Oluja* u kolovozu 1995.). Stoga je procjena migracijske bilance nemoguća, iako je vjerojatno da će ona i ubuduće biti negativna, samo ne toliko kao između 1991. i 2001. Uza sve, opet treba imati na umu da se migracijska bilanca računa na temelju međupopisne promjene broja stanovnika i vitalne statistike, koja je za zadnje međupopisno razdoblje nepotpuna, pa i to smanjuje vjerodostojnost vrijednosti migracijske bilance u promatranom razdoblju.

➔ TABLICA 10
Projekcija stanovništva
Karlovačke županije
komponentnom
metodom do 2021.
godine

Godina	Ukupan broj stanovnika "u zemlji"	Bazni indeks promjene
2001.	134.025	100
2002.	133.013	99,24
2003.	132.045	98,52
2004.	130.980	97,73
2005.	129.916	96,93
2006.	128.898	96,17
2007.	127.998	95,50
2008.	127.098	94,83
2009.	126.198	94,16
2010.	125.298	93,49
2011.	124.398	92,82
2012.	123.498	92,15
2013.	122.598	91,47
2014.	121.698	90,80
2015.	120.798	90,13
2016.	119.898	89,46
2017.	118.998	88,79
2018.	118.098	88,12
2019.	117.198	87,44
2020.	116.298	86,78
2021.	115.398	86,10

S obzirom na vrijednosti prirodne promjene, jasno je da će se broj stanovnika tijekom razdoblja projekcije smanjivati. Ako se rezultati projekcije ostvare, Karlovačka će županija 2021. godine imati 13,9% manje stanovnika nego 2001. godine. To naznačuje nastavak negativnih demografskih procesa u Karlovačkoj županiji.

ZAKLJUČAK

Na temelju provedene analize istraživanja u ovome radu, može se zaključiti da je Karlovačka županija integralni dio negativnoga demografskog razvojnog pola Hrvatske. Nalazi dijelom govore da će tako biti i u socioekonomskom smislu. To je problemska regija kojoj manjkaju sustavni aplikativni demografski i ekonomski razvojni planovi. Stoga za poboljšanje postojećega stanja treba ukloniti destabilizacijske čimbenike demografskog i ekonomskog razvoja. S obzirom na poznatu činjenicu da su demografski i ekonomski razvoj međusobno povezani, njih uvijek treba sagledavati zajedno, jer se jedino na taj način može postići pomak u pozitivnom smjeru.

Karlovačka županija je maksimum naseljenosti imala davne 1931. godine. Nakon Drugog svjetskog rata maksimum naseljenosti bio je 1961. godine, otkako županija kontinuirano gubi stanovništvo. Prirodna je depopulacija u Karlovačkoj županiji prisutna neprekidno od 1983. godine, što je posljedica loše ekonomske situacije, emigracije i starenja stanovništva. Najgora je situacija u rubnom ruralnom dijelu Karlovačke županije, a nešto je povoljnija u gradovima Karlovcu, Ogulinu i Dugoj Resi. Rezultat je dugotrajnoga neulaganja u ruralne prostore u Hrvatskoj.

U najnovijem međupopisnom razdoblju došlo je do produbljenja demografske krize u županiji. Uza sve već postojeće negativne čimbenike koji su naslijeđeni iz prošlosti, zbio se Domovinski rat, koji je intenzivirao sve negativne procese u županiji. Uz to, rat je još prouzročio velika razaranja i velike demografske i ekonomske gubitke. U tom razdoblju povećan je jaz između centra i periferije u županiji. Sve u svemu, broj stanovnika padao je i dalje, a nastavila se i prirodna depopulacija, iseljavanje i starenje stanovništva.

Utvrđeno je da je na izrazito negativno demografsko stanje u Karlovačkoj županiji utjecao čitav niz destabilizacijskih čimbenika, pa je stoga teško ponekad razlučiti na koju je negativnost pojedini čimbenik najviše utjecao. Ipak, mogu se izdvojiti najvažniji destabilizacijski čimbenici. To su prije svega prometna izoliranost, manjak ulaganja u ekonomski razvoj, naslijeđena nepovoljna demografska kretanja i strukture te Domovinski rat. Može se zaključiti da su demografska obilježja najnegativnija ondje gdje su navedeni čimbenici djelovali duže zajedno. Takvi gradovi/općine i naselja dosegla su zabrinjavajuću negativnu razinu demografskih pokazatelja, pa će se promjena nabolje teško ostvariti. Već je napomenuto da su za iole značajnija poboljšanja nabolje potrebna velika financijska ulaganja, što u doglednoj budućnosti nije realno očekivati.

U demografskom razvoju Karlovačke županije prilično je izražena polarizacija i nesklad, ponajprije između urbanih

prostora, koji imaju manje izražene negativne karakteristike, i ruralnih prostora, u kojima su sve negativnosti izrazito prisutne. Stoga treba ulagati u ruralne prostore, no ne treba zanemariti ni gradove, jer, kao što je rečeno, ni u njima situacija nije pozitivna, nego su negativnosti tek manje izražene.

Sasvim je sigurno da u pojedinim krajevima Karlovačke županije nikakav pomak nabolje u demografskom smislu neće biti moguć bez znatnije imigracije stanovništva u radno-sposobnoj i reproduktivnoj dobi. Takvo nešto u današnjim je uvjetima vrlo teško i zamisliti, a kamoli ostvariti.

Rješavanje demografskih problema ovoga prostora neće biti moguće bez koordiniranoga interdisciplinarnog aktivnog pristupa proučavanoj problematici. Financiranje takvih projekata neće biti moguće samo iz županijskog proračuna nego će biti potrebna ulaganja i na razini države.

BILJEŠKE

¹ Pojam *moderni (suvremeni) popis stanovništva* podrazumijeva da je poznat kritični trenutak popisa i da je obuhvaćeno cjelokupno stanovništvo nekoga kraja.

² U Hrvatskoj jedino Zagrebačka i Istarska županija broje više naselja od Karlovačke.

³ Na velikom dijelu Karlovačke županije prisutan je tzv. *pokriveni krš*, a karakterizira ga mnogo ponikava.

⁴ Ime je dobila po Karlu VI. Habsburškom.

⁵ Ime je dobila po Josipu II. Habsburškom.

⁶ Ime je dobila po Mariji Lujzi, ženi Napoleona Bonaparte.

⁷ Klasifikacija kretanja broja stanovnika I. Nejašmića iz 2005.: *Progresija* (P): vrlo jaka progresija (P_1) 12 i više %; jaka progresija (P_2) 7,00 – 11,99%; osrednja progresija (P_3) 3,00 – 6,99%; slaba progresija (P_4) 1,00 – 2,99%. *Stagnacija* (S): -0,99 do 0,99%. *Regresija* (R): slaba depopulacija (R_1) -1,00 do -2,99%; osrednja depopulacija (R_2) -3,00 do -6,99%; jaka depopulacija (R_3) -7,00 do -11,99%; izumiranje (R_4) -12,00 i više %.

⁸ Tzv. *de facto* princip

⁹ Tzv. *de iure* princip

¹⁰ Kao primjer mogu se navesti promjene u kritičnom trenutku pojedinih popisa stanovništva. Isti kritični trenutak primijenjen je u svim popisima od 1953. godine te 1931. godine (31. ožujka). U popisu iz 1948. kritični trenutak bio je 15. 3., godine 1921. izabrani datum bio je 31. 1., a 1910. godine 31. 12. (Pokos, 2003.)

¹¹ Podaci za rezidencijalno stanovništvo po gradovima i općinama procijenjeni su na temelju omjera između ukupnoga i rezidencijalnoga stanovništva po naseljima iz 1981., s time da su ti omjeri preneseni na 1971. godinu. Stanje za županiju u cijelosti procijenjeno je na temelju podataka za rezidencijalno stanovništvo iz 1971. po tadašnjim općinama. Razmotrene su bivše općine Duga Resa, Karlovac, Ogulin, Ozalj, Slunj i Vojnić, koje u najvećoj mjeri odgovaraju današnjem teritorijalnom obuhvatu Karlovačke županije.

¹² Iako se radi o dva različita administrativna grada (Karlovcu i Dugojoj Resi), može se ustvrditi da se, zbog njihove blizine, *de facto* radi o dvojnomo gradu.

¹³ Radi se, naime, o peripanonskom dijelu Karlovačke županije, gdje krški reljef nije zastupljen.

¹⁴ Ovaj pojam označuje tip ugara koji nastaje kada ruralno stanovništvo prestaje obrađivati zemlju (koju je ranije obrađivalo) zbog zapošljavanja u nepoljoprivrednim (sekundarnim i tercijarnim) djelatnostima, ali još uvijek živi na selu.

¹⁵ Spomenuti pojam označuje tip ugara koji nastaje kada bivše ruralno stanovništvo zbog zapošljavanja u nepoljoprivrednim (sekundarnim i tercijarnim) djelatnostima napusti selo i trajno se preseli u grad.

¹⁶ Skoro desetljeće ranije nego u Hrvatskoj kada se promatra u cjelini.

¹⁷ Republika Hrvatska u ovom razdoblju bilježi jaku depopulaciju (indeks promjene ukupnoga stanovništva iznosi 92,75).

¹⁸ Ista obilježja ima i Grad Slunj.

¹⁹ Prognanici su osobe (hrvatski državljani) protjerane iz ratom zahvaćenih područja Hrvatske (županije progonstva) koje su privremeni smještaj našle na slobodnim hrvatskim prostorima (županije smještaja) (Živić, 1999.).

²⁰ Izbjeglice su one osobe koje su bile protjerane iz svojih domova, a privremeni su smještaj našle izvan granica svoje zemlje (Živić, 1999.).

²¹ Najveći broj izbjeglica u Karlovačkoj je županiji zabilježen 1996. godine, kada ih je bilo 4395. Najveći broj izbjeglica zabilježen je u Hrvatskoj 1992. godine, kada ih je bilo 305.271. Od te godine broj izbjeglica pada jer ih se većina iselila dalje u treće zemlje. (Podaci preuzeti od Živić, 1999.)

²² Te su se godine zbile hrvatske vojno-redarstvene akcije *Bljesak* i *Oluja*.

²³ Migracijska bilanca nije razmatrana jer je na temelju podataka iz prošlosti nemoguće dovoljno točno procijeniti njezino buduće kretanje.

LITERATURA

Friganović, M. A. (1990.), *Demogeografija – stanovništvo svijeta*, Zagreb: Školska knjiga.

Hollmann, F. W., Mulder, T. J., Kallan, J. E. (2000.), *Methodology and Assumptions for the Population Projections of the United States: 1999 to 2100*, Population Division Working Paper No. 38, Population Division, Washington.

Laušić, A. (1989.), Osnovne značajke kolonizacijskih procesa na jugoslavenskom prostoru 1918. – 1948., *Migracijske teme*, 1: 27-42.

Maticka, M. (1990.), *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1945. – 1948.*, Zagreb: Školska knjiga – Stvarnost.

Nejašmić, I. (1991.), *Depopulacija u Hrvatskoj – Korijeni, stanje i izgledi*, Zagreb: Globus – nakladni zavod, IMIN.

Nejašmić, I. (2003.), Značajke biološkog (demogeografskog) sastava stanovništva Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik*, 65/2: 29-55.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 437-461

TURK, I.:
PROMJENA BROJA...

Nejašmić, I. (2005.), *Demogeografija – Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb: Školska knjiga.

Nejašmić, I., Mišetić, R. (2004.), Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcija 2001. – 2031., *Društvena istraživanja*, 13 (4-5): 653-675.

Pavličević, D. (2000.), *Povijest Hrvatske*, Drugo, izmijenjeno i prošireno izdanje, Zagreb: Naklada Pavičić.

Pokos, N. (2003.), Metodološke promjene u popisima stanovništva, *Hrvatska revija*, III (1): 29-35.

Wertheimer-Baletić, A. (1999.), *Stanovništvo i razvoj*, Zagreb: MATE, Gospodarska misao.

Živić, D. (1999.), Promjene u dinamici i razmještanju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u Republici Hrvatskoj od sredine 1991. do sredine 1998. godine, *Društvena istraživanja*, 8 (5-6): 767-791.

Živić, D. (2005.), Demografski gubitci Hrvatske vojske tijekom Domovinskog rata, *Diacovensia*, XIII (1): 119-140.

Živić, D. (2006.), *Stanovništvo Vukovarsko – srijemske županije (odrednice i obilježja demografskih promjena od sredine 19. do početka 21. stoljeća)*, Institut Ivo Pilar i Ogranak Matice hrvatske Vukovar, Zagreb – Vukovar.

IZVORI PODATAKA

Lica na privremenom radu u inostranstvu prema popisu stanovništva i stanova 1971., Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1971.

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD, DZS, Zagreb, 2005.

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. Tablogrami po naseljima, RZS SRH, Zagreb, 1982.

Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991., stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima, dokumentacija 911, DZS, Zagreb, 1996.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., 2. izdanje, CD, DZS, Zagreb, 2003.

Tablogrami vitalne statistike stanovništva DZS-a (1964. – 2003.), Zagreb.

Changes in Population Numbers of the Karlovac County in the Period between 1857 and 2001

Ivo TURK
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

The Karlovac County belongs within the negative pole of the demographic and economic development of Croatia. The negative demographic trends have been present in the Karlovac County for a long time. These trends have gradually worsened since the 1970s culminating in the period after 1991. The most significant demographic trend

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 437-461

TURK, I.:
PROMJENA BROJA...

characteristic of the observed area is depopulation. Therefore, in this paper the author has researched the changing population numbers in all the past censuses in order to determine the intensity of these changes throughout specific periods. Census population change is the most accurate indicator of demographic dynamics in any area. The causes of the current negative demographic situation are mostly a result of poor economic circumstances, due to years of insufficient investment planning in the area. In recent years the most important factor has been the Croatian War of Independence, which has further deteriorated the already unsatisfactory demographic characteristics. Population projections until the year 2021 indicate continuing negative features and trends of the demographic development of the County. In order for a breakthrough to occur there should be systematic stimulative measures for demographic renewal and economic development, which should be encouraged by all levels of government. Such measures should first be taken in the transportationally isolated rural areas of the County, as well as in places which were directly exposed to destruction during the Croatian War of Independence.

Key words: Karlovac County, population, depopulation, emigration, transportation isolation, Croaian War of Independence

Die Bevölkerungszahlen der Gespanschaft Karlovac im Zeitraum von 1857 bis 2001

Ivo TURK
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

In der Gespanschaft Karlovac ist hinsichtlich der demografischen und wirtschaftlichen Entwicklung Kroatiens ein negativer Ausschlag zu verzeichnen. Die negativen demografischen Prozesse sind in dieser Gespanschaft schon seit langem spürbar. Ab den 70er-Jahren des 20. Jahrhunderts war es allmählich zu einer Intensivierung der negativen Trends gekommen, die in der Zeit nach 1991 ihren Höhepunkt erreichten. Den relevantesten demografischen Vorgang stellt die Bevölkerungsabwanderung dar. Diese Arbeit untersucht daher die an den Ergebnissen bisheriger Volkszählungen abzulesenden Schwankungen der Bevölkerungszahlen, um die Intensität dieser Schwankungen während einzelner Zeitabschnitte feststellen. Volkszählungen sind die genauesten Indikatoren für die demografische Dynamik eines bestimmten geografischen Raums. Die Ursachen der gegenwärtigen negativen Trends sind zunächst in den schlechten Wirtschaftsbedingungen zu suchen, die wiederum auf den

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 17 (2008),
BR. 3 (95),
STR. 437-461

TURK, I.:
PROMJENA BROJA...

Umstand zurückgehen, dass planmäßige Investitionen in diesem Gebiet seit Jahren ausbleiben. In jüngerer Zeit wurde die ohnehin ungünstige Lage durch den Kroatischen Unabhängigkeitskrieg (1991–95) zusätzlich verschlechtert. Eine bis ins Jahr 2021 reichende demografische Projektion verweist auf einen zu erwartenden Fortbestand der negativen Merkmale und Prozesse. Um aus der bestehenden Situation wieder herauszufinden, sind auf allen politischen Ebenen systematische Unterstützungsmaßnahmen zur demografischen Erneuerung und wirtschaftlichen Entwicklung notwendig. Diese Maßnahmen müssen zuallererst in abgelegenen ländlichen Gebieten umgesetzt werden, des Weiteren in Gebieten, die vom Kriegsgeschehen in Kroatien direkt betroffen waren.

Schlüsselbegriffe: Gespanschaft Karlovac, Bevölkerung, Bevölkerungsabwanderung, Emigration, verkehrsmäßige Isolierung, Kroatischer Unabhängigkeitskrieg (1991–95)